

ส่วนที่สอง: บทความเรื่อง “การประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย”

การใช้แรงงานต่างด้าวในประเทศไทยยังคงมีความจำเป็นและได้ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สำหรับการเข้ามาทำงานของแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือจากประเทศเพื่อนบ้านเนื่องจากการขาดแคลนแรงงานในบางสาขา โดยเฉพาะงานประเภท 3D คือ งานหนัก (Difficult) งานสกปรก (Dirty) และงานที่มีความเสี่ยง (Dangerous) แต่ในปัจจุบันมักพบเห็นแรงงานต่างด้าวประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยทั้งที่เป็นลูกจ้างหรือเป็นเจ้าของกิจการซึ่งเป็นอาชีพสงวนสำหรับคนไทย การเปลี่ยนการประกอบอาชีพของแรงงานต่างด้าวดังกล่าวสะท้อนถึงการแสวงหาโอกาสและรายได้ที่ดีขึ้น รวมทั้งความต้องการแรงงานของนายจ้างที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้ การศึกษาและสำรวจข้อมูลผู้ค้าขายรายย่อยต่างด้าว และขั้นตอนการเข้าสู่อาชีพค้าขาย ตลอดจนผลกระทบที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การกำหนดมาตรการและแนวทางในการบริหารจัดการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศโดยรวมต่อไป

สถานการณ์การทำงานของคนต่างด้าว¹¹ ในประเทศไทย

รายงานการย้ายถิ่นของประเทศไทยฉบับปี 2557 (Jerrold W. Huguet บรรณาธิการ, 2557) ประมาณการประชากรต่างด้าวในประเทศไทย พ.ศ. 2556 ทั้งสิ้น 3.68 ล้านคน เป็นผู้พำนักรออาศัย 428,827 คน (ร้อยละ 11.6) พำนักรและทำงาน 3.25 ล้านคน (ร้อยละ 88.4) หรือประมาณร้อยละ 8 ของกำลังแรงงาน ขณะที่จำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือทั่วประเทศ ณ เดือนธันวาคม 2558 มีจำนวนทั้งสิ้น 1.44 ล้านคน และล่าสุดเดือนกรกฎาคม 2559 มีจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือ 1.56 ล้านคน ซึ่งให้เห็ว่ายังมีแรงงานต่างด้าวจำนวนมากที่ยังไม่ทราบสถานภาพของการทำงาน อาทิ ประกอบอาชีพอิสระต่างๆ เป็นลูกจ้างโดยไม่ถูกกฎหมาย การประกอบอาชีพผิดกฎหมาย ฯลฯ

สำหรับจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงาน พบว่าอยู่ในกรุงเทพและปริมณฑล 656,044 คน (ร้อยละ 45) ภูมิภาคอื่น 787,430 คน (ร้อยละ 55) ส่วนใหญ่เป็นแรงงานชั่วคราวรอการพิสูจน์สัญชาติ 989,374 คน และชั่วคราวนำเข้ามาตาม MOU 279,311 คน ซึ่งเป็นแรงงานไร้ฝีมือที่กำหนดให้ประกอบอาชีพกรรมกรและงานรับใช้ในบ้านจากประเทศเมียนมา กัมพูชา และลาว ร้อยละ 88.2 ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตร ปศุสัตว์และกิจการต่อเนื่องเกษตร ก่อสร้างและผลิตหรือค้าวัสดุก่อสร้าง การให้บริการต่างๆ รวมถึงการผลิตและจำหน่ายค้าส่ง ค้าปลีก สินค้าต่างๆ ขณะที่ผู้ได้รับใบอนุญาตทำงานชั่วคราวประเภททั่วไป (มาตรา 9) มีจำนวน 104,208 คน และส่งเสริมการลงทุน (มาตรา 12) จำนวน 41,024 คน ส่วนใหญ่เป็นผู้จัดการฝ่ายต่างๆ ประกอบอาชีพด้านการสอน ช่างเทคนิคและผู้บริหารระดับสูงอยู่ในภาคการผลิตและการศึกษา ส่วนชนกลุ่มน้อย (มาตรา 13) มีจำนวน 29,062 คน ส่วนใหญ่เป็นกรรมกรอยู่ในภาคก่อสร้าง เกษตร การผลิตและการขายส่งขายปลีก

จำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือทั่วราชอาณาจักร จำแนกตามลักษณะการเข้าเมืองและประเภทคนต่างด้าว

(หน่วย : คน)

ลักษณะการเข้าเมือง	2555	2556	2557	2558
1. มาตรา 9	910,684	1,120,005	1,279,555	1,373,388
1) ตลอดชีพ	983	983	983	495
2) ชั่วคราวทั่วไป	82,833	97,850	100,943	104,208
3) ชั่วคราวนำเข้ามาตาม MOU	93,265	174,042	206,168	279,311
4) ชั่วคราวพิสูจน์สัญชาติ	733,603	847,130	971,461	989,374
2. มาตรา 12 ประเภทส่งเสริม การลงทุนและกฎหมายอื่น	29,847	35,821	37,287	41,024
3. มาตรา 13	193,320	28,009	22,992	29,062
1) มาตรา 13 ชนกลุ่มน้อย	25,439	28,009	22,992	29,062
2) มาตรา 13 ตามมติ ครม. ต่ออายุแรงงาน 3 สัญชาติ	167,881	-	-	-
4. รวม (1+2+3)	1,133,851	1,183,835	1,339,834	1,443,474

ที่มา: สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว

จำนวนคนต่างด้าวมาตรา 9 พิสูจน์สัญชาติเดิม และนำเข้าตาม MOU (เมียนมา ลาว กัมพูชา) คงเหลือทั่วราชอาณาจักร จำแนกตามประเภทกิจการ ณ ธันวาคม 2558

หน่วย : คน/ตำแหน่ง

ประเภทกิจการ	พิสูจน์สัญชาติเดิม	นำเข้าตาม MOU	รวม	สัดส่วน
เกษตรและปศุสัตว์ กิจการต่อเนื่อง การเกษตร ต่อเนื่องปศุสัตว์และข้าวทะเล	265,205	58,848	324,053	25.54
กิจการก่อสร้าง ผลิตหรือจำหน่ายวัสดุก่อสร้าง	198,733	64,337	263,070	20.74
ประมงและต่อเนื่องประมงทะเล	90,868	19,572	110,440	8.71
จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม	45,250	10,856	56,106	4.42
ผลิตหรือจำหน่ายเสื้อผ้าสำเร็จรูป	59,063	17,876	76,939	6.06
ผลิตหรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์พลาสติก	31,828	10,637	42,465	3.35
ค้าส่ง ค้าปลีก แผงลอย	29,819	5,189	35,008	2.76
งานรับใช้ในบ้าน	35,673	4,371	40,044	3.16
จำหน่ายผลิตภัณฑ์โลหะ	26,718	7,279	33,997	2.68
การให้บริการต่างๆ	126,985	54,555	181,540	14.31
อื่นๆ	79,232	25,791	105,023	8.28
รวม	989,374	279,311	1,268,685	100.00

ที่มา: สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว

¹¹ คนต่างด้าว หมายถึง บุคคลธรรมดาซึ่งไม่มีสัญชาติไทย หากต้องการทำงานจะต้องได้รับใบอนุญาตทำงาน โดยการทำงาน หมายถึง การทำงานโดยใช้กำลังกายหรือความรู้ด้วยประสงค์ค่าจ้าง หรือประโยชน์อื่นใดหรือไม่ก็ตาม

การประกอบอาชีพของแรงงานต่างด้าว

สศช. ร่วมกับบริษัทศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB) ดำเนินโครงการสำรวจการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าว โดยรวบรวมข้อมูลระหว่างวันที่ 4 พ.ค.-22 มิ.ย. 2559 ในพื้นที่กรุงเทพฯ สมุทรปราการ สมุทรสาคร เชียงใหม่ นครราชสีมา หนองคาย ชลบุรี และสงขลา โดยผลสำรวจ พบว่า

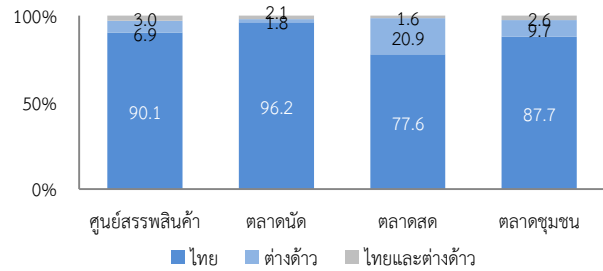
- แรงงานต่างด้าวมีการค้าขายในทุกระดับ ผลการจแนนับร้านค้าคนต่างด้าวในสถานที่ 4 ประเภท คือ ศูนย์สรรพสินค้า ตลาดนัด ตลาดสด และตลาดชุมชน 5 แห่ง ในเขตกรุงเทพและปริมณฑล พบร้านค้าที่เปิดขายทั้งสิ้น 10,453 ร้าน/แผง อยู่ในศูนย์สรรพสินค้า 1,480 ร้าน ตลาดนัด 8,497 ร้าน/แผง ตลาดสด 321 ร้าน/แผง และตลาดชุมชน 155 ร้าน/แผง พบร้านค้าที่มีคนต่างด้าวเป็นเจ้าของ 102 ร้าน (ร้อยละ 6.9) 149 ร้าน/แผง (ร้อยละ 1.8) 67 ร้าน/แผง (ร้อยละ 20.9) และ 15 ร้าน/แผง (ร้อยละ 9.7) ตามลำดับ โดยเฉพาะในตลาดสดและตลาดชุมชนที่มีสัดส่วนค่อนข้างสูงเนื่องจากความยากง่ายในการเข้าถึงสถานที่ และแม้ว่าจะเป็นการสุ่มเฉพาะจุดแต่ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ามีแรงงานต่างด้าวเข้ามาค้าขายในทุกระดับ

- ผู้ค้าคนไทยและต่างด้าวขาดการรับรู้ด้านกฎหมาย ผลการสัมภาษณ์ผู้ค้ารายย่อยไทย 432 รายและผู้ค้าต่างด้าว 424 ราย พบว่า ผู้ค้าชาวไทยประมาณ 3 ใน 4 รับรู้ว่ามีคนต่างด้าวประกอบอาชีพค้าขาย แต่มีเพียงประมาณครึ่งหนึ่งที่ทราบว่า การประกอบอาชีพค้าขายของแรงงานต่างด้าวเป็นเรื่องผิดกฎหมาย ขณะที่ผู้ค้าต่างด้าวที่รู้มีเพียง 1 ใน 4 โดยผู้ที่รู้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานต่างด้าวที่เป็นเจ้าของ

- ผู้ค้าต่างด้าวส่วนใหญ่อยู่ในวัยแรงงานตอนต้น โดยร้อยละ 80.9 มีอายุ 20-39 ปี ซึ่งอยู่เป็นวัยเริ่มต้นมีครอบครัวและบุตร ส่วนใหญ่เป็นสัญชาติเมียนมา กัมพูชา และลาว ร้อยละ 45.3 23.9 และ 17.5 ตามลำดับ ผู้ค้าต่างด้าวส่วนใหญ่มีเอกสารแสดงตัว¹² ได้แก่ พาสปอร์ตร้อยละ 58.0 บัตรสีชมพูร้อยละ 35.6 โดยเป็นผู้ไม่มีใบอนุญาตทำงาน (มีพร. 38/1) หรือไม่มีบัตรเพียงร้อยละ 1.2 ซึ่งเป็นผลจากการดำเนินงานของรัฐทั้งในเรื่องของการผ่อนผันและปรับสถานะผู้จดทะเบียนให้เป็นแรงงานถูกต้องตามกฎหมาย ระยะเวลาอยู่ในประเทศไทย 1-5 ปี ร้อยละ 63 และ 6-10 ปี ร้อยละ 25.7

- ลักษณะที่ขายส่วนใหญ่เป็นแผงและรถเข็นโดยร้อยละ 40 เป็นเจ้าของเอง ลักษณะที่ขายเป็นแผงและรถเข็นร้อยละ 74 เป็นบูธ/บล็อกในห้าง และอาคารพาณิชย์ ร้อยละ 24.6 ขณะที่สถานภาพของผู้ค้ารายย่อยต่างด้าว พบว่า เป็นลูกจ้างร้อยละ 45.8 เป็นเจ้าของร้อยละ 42.9 และค้าขายให้ครอบครัว/ญาติร้อยละ 11.3

ร้านค้าที่ค้าขายในสถานที่ต่างๆ จำแนกตามสัญชาติเจ้าของกิจการ

ที่มา: โครงการสำรวจการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าวปี 2559 สศช. โดยบริษัทศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB)

การรับรู้กฎหมายการห้ามประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของคนต่างด้าว

การรับรู้	ผู้ค้าชาวไทย	ผู้ค้าต่างด้าว		รวม
		เจ้าของ	ลูกจ้าง	
ทราบ	206	75	28	309
ไม่ทราบ/ไม่แน่ใจ	226	76	134	436
ไม่ผิดกฎหมาย	-	31	79	110
ไม่ระบุ	-	-	1	1
รวม	432	182	242	856

ที่มา: โครงการสำรวจการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าวปี 2559 สศช. โดยบริษัทศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB)

ร้อยละของคุณลักษณะผู้ค้าต่างด้าวจำแนกตามสถานะ

	เจ้าของ	ลูกจ้าง	รวม
อายุ			
ต่ำกว่า 20 ปี	1.1	11.6	7.1
20-29 ปี	25.8	57.4	43.9
30-39 ปี	51.1	26.4	37.0
มากกว่า 40 ปี	22.0	4.5	12.0
สัญชาติ			
เมียนมา	44.5	45.5	45.3
กัมพูชา	21.4	25.6	23.9
ลาว	19.8	15.7	17.5
เวียดนาม	4.4	1.7	2.8
จีน	1.6	0.4	0.9
ชนกลุ่มน้อย	5.5	9.9	8.1
อื่นๆ	2.7	0.4	1.4
การประกอบอาชีพอื่นมาก่อน			
เคย	52.2	29.3	39.2
ไม่เคย	47.8	70.7	60.8
ลักษณะหนังสือเดินทาง			
พาสปอร์ต	51.6	62.8	58.0
บัตรชมพู	39.6	32.6	35.6
บัตรเขียว	4.9	0.0	2.1
บัตรขาว/วีซ่า	2.2	3.7	3.1
พร.38/1 ไม่มีบัตร	1.6	0.8	1.2
ลักษณะสถานที่ขาย			
แผง	62.1	52.9	56.8
รถเข็น	26.9	9.9	17.2
บูธ/บล็อกในห้างสรรพสินค้า	3.3	19.0	12.3
อาคารพาณิชย์	5.5	17.4	12.3
อื่นๆ อาทิ ห้องเช่า	2.2	0.8	1.4

ที่มา: โครงการสำรวจการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าวปี 2559 สศช. โดยบริษัทศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB)

¹² บัตรประจำตัวแรงงานต่างด้าวที่ได้ใบอนุญาตทำงาน ได้แก่ ถีพาสปอร์ต (เล่มม่วง น้ำเงิน แดง) บัตรเขียว บัตรสีชมพู คนไม่มีสถานะทางทะเบียน ถีพาสปอร์ตขาว ส่วนผู้ไม่มีใบอนุญาตทำงานได้แก่ บัตร พร.38/1 (ได้สิทธิอาศัยชั่วคราว) และไม่มีบัตรใดๆ เลย

สะท้อนให้เห็นว่าแม้จะจ้างแรงงานต่างด้าวจดทะเบียนเป็นกรรมกร แต่ในทางปฏิบัตินายจ้างต้องการแรงงานมาทำงานที่หลากหลาย รวมถึงการช่วยขายของหน้าร้าน และมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นเจ้าของเอง

- **ส่วนใหญ่ผู้ค้าต่างด้าวไม่เคยประกอบอาชีพอื่นมาก่อน** ร้อยละ 60.8 โดยกลุ่มที่เป็นเจ้าของมีสัดส่วนเคยประกอบอาชีพอื่นสูงกว่า สำหรับคนต่างด้าวที่เป็นเจ้าของพบกว่าครึ่งมีอายุระหว่าง 30-39 ปี ส่วนใหญ่มีสัญชาติเมียนมา กัมพูชา และลาว อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบกับประชากรสัญชาติเวียดนามและจีนมีสัดส่วนเป็นเจ้าของกิจการสูงกว่า นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้ค้าต่างด้าวที่เป็นเจ้าของที่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายเลยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 41.3 ซึ่งอาจเป็นเพราะปัจจุบันแรงงานต่างด้าวมีย่าน ญาติ เครือข่ายทำให้มีช่องทางค้าขาย ขณะที่ 1 ใน 3 ของผู้ค้าต่างด้าวที่เป็นเจ้าของค้าขายหลังจากเข้ามาแล้ว 2-3 ปี ซึ่งให้เห็นพลวัตของการปรับเปลี่ยนการทำงานของแรงงานต่างด้าว ซึ่งจากเดิมเข้ามาเป็นแรงงานมาสู่การเป็นผู้ประกอบอาชีพค้าขายเพิ่มขึ้น

- **แม้จะมีการจับกุมแต่กว่าครึ่งกลับมาค้าขายใหม่** ด้านการตรวจสอบจับกุม ผลสำรวจพบว่าผู้ค้าชาวไทยร้อยละ 43.1 เคยพบเห็นการตรวจสอบ จับกุมแรงงานต่างด้าวที่ประกอบอาชีพค้าขายของเจ้าหน้าที่ อย่างไรก็ตาม ผู้เคยพบเห็นการจับกุมเห็นว่าหลังการจับกุมมีการกลับมาขายใหม่ถึงร้อยละ 63.4

- **มีผู้ได้รับสวัสดิการทางสังคมเพียง 1 ใน 5** ผู้ค้ารายย่อยต่างด้าวยุทธละ 19.3 ได้รับสวัสดิการสังคม โดยสวัสดิการที่ได้รับส่วนใหญ่เป็นการรักษาพยาบาล รองลงมาเป็นการศึกษาของบุตรผู้ค้าต่างด้าว

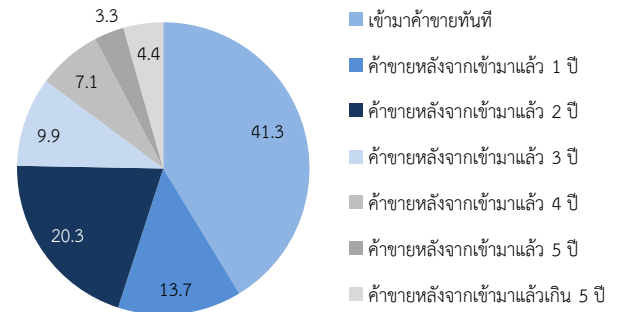
- **ส่วนใหญ่มีเงินเก็บและส่งเงินกลับ** ผลประกอบการผู้ค้าต่างด้าวยุทธละ 47.4 มีเงินเก็บและไม่มีหนี้สิน และกว่าร้อยละ 80 มีการส่งเงินกลับประเทศโดยกลุ่มนี้ร้อยละ 32.1 ไม่มีเวลาส่งกลับที่แน่นอน ขณะที่ร้อยละ 25.9 ส่งเงินกลับเดือนละครึ่ง จำนวนเงินส่งกลับแต่ละครั้ง ร้อยละ 52.0 ส่งกลับ 1,001-5,000 บาท และร้อยละ 35.1 อยู่ระหว่าง 5,001-10,000 บาท ส่วนใหญ่ส่งกลับโดยฝากญาติพี่น้องตอนกลับประเทศ ธนาคาร และเอากลับด้วยตนเอง

กระบวนการ ขั้นตอน และการคงสภาพการเป็นผู้ค้ารายย่อย

การเข้าสู่อาชีพค้าขายรายย่อยของคนต่างด้าวมีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ (1) การเข้าเมืองโดยมีนายหน้าหรือนายจ้างรับรองถูกต้องตามกฎหมายแต่เปลี่ยนมาค้าขายรายย่อย โดยมีสาเหตุมาจากการจ้างงานไม่ต่อเนื่อง ถูกเอาเปรียบและไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ตกลง รวมทั้งการพบช่องทางค้าขายซึ่งมีรายได้ดี และ (2) การตั้งใจเข้ามาแบบผิดกฎหมาย อาทิ ถือวีซ่านักท่องเที่ยวแต่มีวัตถุประสงค์อื่น ถูกนายหน้าหลอกและลักลอบเข้าเมืองทางรอยต่อชายแดน บางส่วนเคยเป็นแรงงานเถื่อนที่ไม่ได้รับการคุ้มครองและเข้าสู่การค้าขายรายย่อย

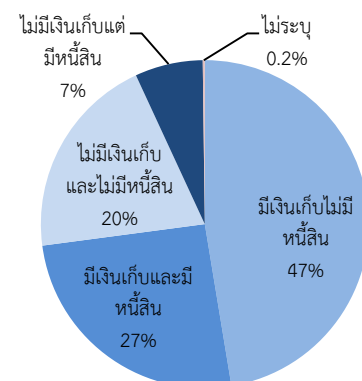
รูปแบบของการเป็นผู้ขายรายย่อย ได้แก่ (1) ลักลอบขายเอง (2) มีนายทุนทำข้อตกลง โดยนายทุนเป็นคนเตรียมรถเข็น สินค้าไว้ให้ รูปแบบการแบ่งผลประโยชน์ตามตกลง เช่น รับจ้างขายเป็นรายวัน แบ่งโดยกำหนดสัดส่วนกำไร หรือเหมาไปขายโดยกำไรเป็นของพ่อค้าแม่ค้าต่างด้าวทั้งหมด และ (3) มีคนรับสมอ้างเป็นนายจ้าง

ระยะเวลาที่อยู่ในประเทศไทยก่อนจะประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของกลุ่มที่เป็นเจ้าของ

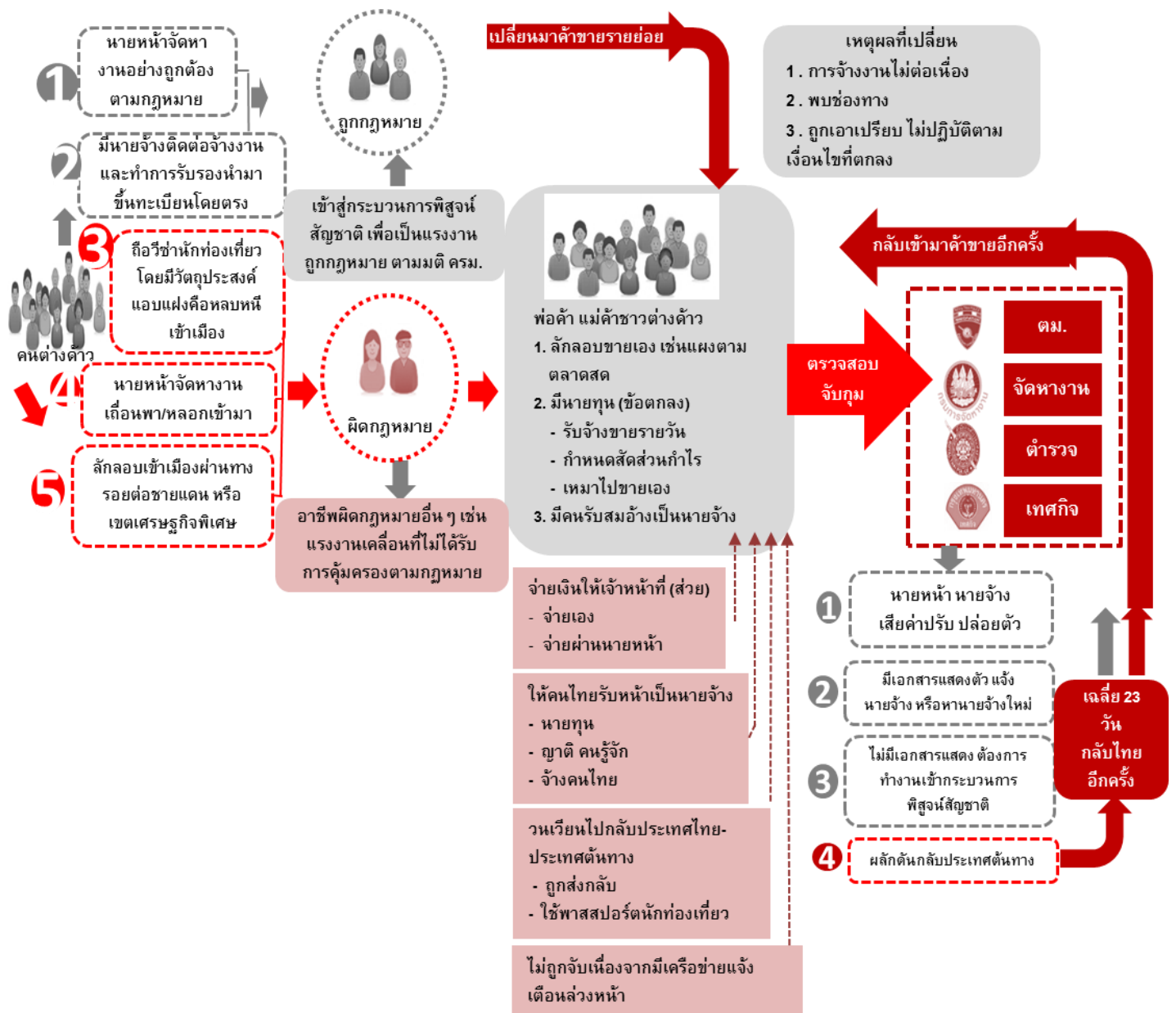
ที่มา: โครงการสำรวจการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าวปี 2559 สศช. โดยบริษัทศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB)

สัดส่วนสถานะด้านผลประกอบการของผู้ค้ารายย่อยต่างด้าว

ที่มา: โครงการสำรวจการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าวปี 2559 สศช. โดยบริษัทศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB)

กระบวนการและการคงสภาพเป็นผู้ค้ารายย่อยของคนต่างด้าว

ที่มา: โครงการสำรวจการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าวปี 2559 สศช. โดยบริษัทศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB)

สำหรับการคงสภาพอาชีพค้าขายรายย่อยมีหลากหลายวิธี ได้แก่ (1) การจ่ายเงินให้เจ้าหน้าที่ (ส่วย) (2) การให้คนไทยรับหน้าเป็นนายจ้าง ทั้งในรูปแบบรับจ้าง ทำเป็นข้อตกลง หรือให้ญาติพี่น้องที่เป็นคนไทย (แต่งงานกับคนไทย) รับสมอ้างเป็นนายจ้าง ซึ่งแม้จะผิดกฎหมายแต่เป็นรูปแบบของการเสียค่าปรับในฐานะไม่ทำการค้าด้วยตนเองและสามารถกลับมาค้าขายใหม่ได้ (3) การวอนเวียนไปกลับประเทศไทย-ประเทศต้นทาง อาทิ ถูกส่งกลับแล้วกลับมาใหม่ หรือกลับไปต่อวีซ่านักท่องเที่ยว และ (4) การมีเครือข่ายแจ้งเตือนล่วงหน้า ทำให้ไม่ถูกจับกุม และเมื่อกลุ่มคนต่างด้าวถูกจับแล้วจะมีกระบวนการที่ทำให้สามารถกลับมาค้าขายใหม่ เช่น บางรายมีนายจ้างหรือนายหน้าเสียค่าปรับและปล่อยตัว หากไม่มีเอกสารแสดงตัวและต้องการทำงานจะเข้ากระบวนการพิสูจน์สัญชาติต่อไป หรือโดนผลักดันกลับประเทศต้นทาง ซึ่งก็จะกลับเข้ามาค้าขายอีกครั้ง

ผลกระทบจากการมีผู้ค้ารายย่อยต่างด้าว

ผลกระทบต่อผู้ค้ารายย่อยไทย จากการสำรวจผู้ค้ารายย่อยไทยในพื้นที่เดียวกับผู้ค้ารายย่อยต่างด้าว พบว่า ผู้ค้าคนไทยเห็นว่าการเข้ามาค้าขายของคนต่างด้าวมีทั้งข้อดีและข้อเสีย โดยผลดี คือ ส่งเสริมให้ตลาดมีความคึกคัก ดึงดูดคนต่างด้าวอื่นๆ มาซื้อสินค้า และมี

สินค้าหลากหลาย ส่วนผลเสียส่วนใหญ่คือ การแย่งอาชีพคนไทย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเภทสินค้าที่ขายระหว่างผู้ค้าชาวไทยและต่างด้าวในพื้นที่เดียวกัน พบว่า ส่วนใหญ่ขายสินค้าประเภทใกล้เคียงกัน โดยมีสินค้าที่ขายสูงสุด 4 ประเภทแรกเหมือนกัน ได้แก่ ผักสด/ผลไม้ อาหารสำเร็จรูป เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย และไข่ เนื้อสัตว์

สำหรับความเห็นต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นกับกลุ่มตัวอย่างผู้ค้าคนไทยส่วนใหญ่เห็นว่าไม่กระทบ ส่วนผลกระทบที่ได้รับประมาณ 1 ใน 3 เห็นว่าจำนวนลูกค้าและรายได้จากการขายสินค้าลดลง ขณะที่ประมาณร้อยละ 10 เห็นว่าเพิ่มขึ้น ผลกระทบอื่นๆ ได้แก่ ขายตัดราคาโดยใช้ของคุณภาพต่ำ แย่งชิงสินค้า/วัตถุดิบทำให้ราคาแพงขึ้น และมีการตั้งกลุ่มอิทธิพล ฯลฯ ขณะที่การยอมรับหากมีกฎหมายอนุโลมให้คนต่างด้าวประกอบอาชีพค้าขายได้ร้อยละ 46.5 ใกล้เคียงกับไม่ยอมรับคือร้อยละ 53.5

● มุมมองผลกระทบในภาพรวม ผลกระทบต่อผู้ค้า

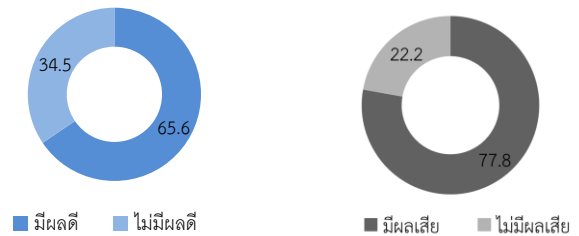
รายย่อยของไทยในภาพรวมยังประเมินได้ยากเนื่องจากขาดข้อมูลและการศึกษาวิจัยที่เพียงพอ นอกจากนี้ ในแต่ละกลุ่มยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน โดยเจ้าหน้าที่รัฐและผู้ค้ารายย่อยไทยเห็นว่า มีผลกระทบต่อผู้ค้าคนไทย ขณะที่นักวิชาการมองว่าไม่อยู่ในระดับที่น่ากังวล อย่างไรก็ตาม ทุกกลุ่มเห็นตรงกันว่าผลกระทบในด้านอื่นๆ อาทิ ด้านสุขภาพอนามัยจากมาตรฐานด้านความสะอาดและสุขอนามัยที่แตกต่างจากคนไทย เงินรั่วไหลออกนอกประเทศ ปัญหาอาชญากรรมการทะเลาะวิวาท การแพร่ระบาดของโรค ความต้องการทรัพยากรพื้นฐานจนถึงงบประมาณที่ใช้ในการดูแล ฯลฯ ที่จำเป็นต้องมีระบบบริหารจัดการเพื่อลดผลกระทบดังกล่าว

ข้อค้นพบจากการศึกษาและการสำรวจ

● **ข้อกำหนดงานอาชีพสำหรับคนต่างด้าวไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการใช้แรงงาน** จากข้อกำหนดด้านการทำงานของคนต่างด้าวที่ห้ามประกอบอาชีพสงวน 39 อาชีพ รวมทั้งการยกเว้นอนุญาตให้จ้างแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ ในงาน 2 ประเภทหลัก คือกรรมกรและคนรับใช้ในบ้านในกิจการหลัก 10 ประเภท¹³ ทำให้มีการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวเป็นลูกจ้างกรรมกรในกิจการต่างๆ แต่นายจ้างต้องการให้ลูกจ้างทำงานในหลายลักษณะไม่เฉพาะการเป็นกรรมกร เช่น การช่วยขายของหน้าร้าน ซึ่งข้อกำหนดของกฎหมายดังกล่าวอาจไม่สอดคล้องกับสภาพความต้องการใช้แรงงานจริง

● **การขาดการรับรู้ด้านกฎหมาย** แม้จะมีแผนจัดอบรมแรงงานต่างด้าวก่อนเข้าทำงานเพื่อให้รู้ถึงการทำงานและกฎหมายคุ้มครองแรงงาน แต่แรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่ยังไม่รู้ว่าการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของคนต่างด้าวผิดกฎหมาย ประกอบกับเป็นงานเบาและมีรายได้ดี ส่งผลให้มีแรงงานต่างด้าวเข้ามาเป็นผู้ค้ารายย่อยโดยเป็นเจ้าของเอง ขณะเดียวกันพ่อค้าแม่ค้าไทยจำนวนไม่น้อยที่ทำให้ขาดความตระหนักและร่วมมือกับแรงงานต่างด้าว ซึ่งการให้ความรู้แก่ทั้งผู้ค้าชาวไทยและต่างด้าวจะช่วยป้องกันการเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายของแรงงานต่างด้าว และสร้างความตระหนักให้กับคนไทยที่จะช่วยสอดส่องลดปัญหาความไม่เพียงพอของเจ้าหน้าที่และงบประมาณที่มีจำกัด

ผลดี ผลเสียจากการเข้ามาค้าขายของพ่อค้าแม่ค้าต่างด้าว

มีผลดีคือ (3 อันดับแรก) n =283

ส่งเสริมให้ตลาดมี	58.1
ความคึกคัก	
ดึงดูดคนต่างด้าวอื่นๆ	45.7
มาซื้อสินค้า	
มีสินค้าหลากหลาย	32.6

มีผลเสียคือ (3 อันดับแรก) n =336

แย่งอาชีพพ่อค้า แม่ค้า	90.4
คนไทย	
เสี่ยงต่อการแพร่ของ	14.2
โรคติดต่อ	
เกิดปัญหาทะเลาะวิวาท	13.9

ที่มา: โครงการสำรวจการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าวปี 2559 สศช. โดยบริษัทศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB)

ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ค้าชาวไทยจากการมีผู้ค้าต่างด้าวเข้ามาค้าขายในพื้นที่

ที่มา: โครงการสำรวจการประกอบอาชีพค้าขายรายย่อยของแรงงานต่างด้าวปี 2559 สศช. โดยบริษัทศูนย์วิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมและธุรกิจ จำกัด (SAB)

¹³ 1) ประมง (ทะเลและน้ำจืด) 2) ต่อเนื่องประมง 3) เกษตรและปศุสัตว์ 4) โรงสีข้าว 5) โรงอิฐ 6) โรงน้ำแข็ง 7) ขนถ่ายสินค้าทางน้ำ 8) ก่อสร้าง 9) เหมือนแร่และเหมืองหิน 10) ลูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล และหากไม่เข้าข่าย 10 ประเภทนี้ ให้จัดไว้ในรหัส 11 คือ ประเภทอื่นๆ อาทิ ขนส่งทางบก ขนถ่ายสินค้า โรงเลื่อย โรงกลึง เทปาล์ม จำหน่ายพืชผลเกษตร ค่าปลึก/ค่าส่ง/แผงลอยในตลาด ปั่นน้ำมัน ฯลฯ (กิริยา กุลกลการ, 2557)

- **การมีช่องว่างในการบังคับใช้กฎหมาย** แม้จะมีการตรวจสอบจับกุมโดยเจ้าหน้าที่ แต่ยังพบว่าแรงงานต่างด้าวสามารถกลับมาค้าขายใหม่ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้ค้าต่างด้าวเป็นลูกจ้างจึงเป็นการเสียค่าปรับ ปัญหาการรับสมัครยังเป็นนายจ้าง รวมถึงค่าปรับมีอัตราค่อนข้างต่ำทำให้กลุ่มกระทำความผิดกลับมาค้าขายซ้ำ ตลอดจนปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน นอกจากนี้ ยังขาดการให้ความสำคัญกับนายหน้าหรือกลุ่มทุนที่เป็นแหล่งใหญ่ของการลักลอบนำเข้าแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมาย

- **การมีข้อจำกัดในการใช้ข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงาน** การปฏิบัติงานยังเป็นไปตามภารกิจของหน่วยงาน แต่ยังมีข้อจำกัดในการใช้ข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงานอย่างมีประสิทธิภาพ การตรวจสอบและบันทึกข้อมูลที่จำเป็นยังมีช่องโหว่ในการใช้งาน อาทิ ขาดการบันทึกข้อมูลประวัติการทำผิดของแรงงานต่างด้าวทำให้ผู้ถูกส่งกลับประเทศสามารถกลับเข้ามาประกอบอาชีพค้าขายใหม่ในประเทศไทยได้อีก นอกจากนี้ การขาดข้อมูลความต้องการแรงงานต่างด้าวในเชิงปริมาณและอาชีพที่ชัดเจน ส่งผลต่อการกำหนดจำนวนแรงงานต่างด้าวและอาชีพที่เหมาะสมกับสถานการณ์ความต้องการแรงงานต่างด้าวในประเทศและการบริหารจัดการในส่วนที่เกี่ยวข้อง

- **ความซับซ้อนของขั้นตอนการบริหารจัดการ** การดำเนินการเพื่อให้ได้รับหนังสือเดินทางชั่วคราวเอกสารรับรองบุคคลจากประเทศต้นทางและได้รับอนุญาตให้เป็นผู้เดินทางเข้าประเทศอย่างถูกกฎหมายมีขั้นตอนการยื่นเอกสารที่ยืดยาวซับซ้อน ต้องพึ่งพานายหน้าทำให้เสียค่าใช้จ่ายสูง เป็นสาเหตุให้แรงงานต่างด้าวบางส่วนไม่เลือกขึ้นทะเบียนให้ถูกต้อง รวมทั้งความยุ่งยากในการเปลี่ยนนายจ้าง และการขาดความต่อเนื่องในการจ้างงานทำให้แรงงานต่างด้าวปรับเปลี่ยนไปประกอบอาชีพค้าขายรายย่อย

สรุปและข้อเสนอแนะ

พลวัตของแรงงานต่างด้าวนอกเหนือจากการเข้าสู่ผู้ค้าขายอิสระรายย่อย ยังพบว่ามีจำนวนไม่น้อยที่เข้าสู่การเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระอื่นๆ เช่น การเกษตรทั้งในรูปแบบการเช่าที่ดิน และจ้างปลูก คนขับรถรับจ้าง ฯลฯ และคาดว่าจะเพิ่มขึ้นหลังเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เนื่องจากการเคลื่อนย้ายแรงงานที่ทำได้ง่ายขึ้น ขณะที่แรงงานที่ประกอบอาชีพค้าขายรายย่อย หรืออาชีพอิสระอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ ซึ่งปัจจุบันยังขาดระบบข้อมูลที่เกี่ยวเนื่องกับอาชีพ รายได้ การมีประกันสังคม สิทธิและสวัสดิการ ตลอดจนการจัดเก็บภาษี หากมีจำนวนแรงงานต่างด้าวเข้าสู่การประกอบอาชีพอิสระจำนวนมากจะเป็นการยากต่อการกำกับ ดูแล และติดตาม การเตรียมพร้อมที่จะป้องกันและลดผลกระทบด้านลบที่เกิดขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินงานทั้งในด้านการพัฒนาแรงงานในภาพรวม และการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว ดังนี้

- **การพัฒนาแรงงานในภาพรวม** ภายใต้บริบทการพัฒนาประเทศที่มีข้อจำกัดด้านกำลังแรงงาน และการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่การขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม จำเป็นต้องมีการขับเคลื่อนการพัฒนากำลังแรงงานให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ ยุกระดับแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานทักษะสูงหรือการเป็นผู้ประกอบการที่มีศักยภาพ การพัฒนาระบบข้อมูลแรงงานไทยโดยเฉพาะแรงงานนอกระบบเพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพและการคุ้มครองทางสังคม ตลอดจนพัฒนาระบบข้อมูลความต้องการและการผลิตกำลังคนที่มี การบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการกำหนดระดับการพึงพิงแรงงานต่างด้าวทั้งปริมาณและสาขาการผลิตที่มีความจำเป็น

- **การบริหารจัดการแรงงานต่างด้าว โดย**

- ปรับปรุงระบบฐานข้อมูลทั้งการเพิ่มข้อมูลที่จำเป็นต่อการควบคุมและป้องกัน อาทิ ประวัติการทำงาน การกระทำความผิด ฯลฯ รวมทั้งการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน สามารถตรวจสอบข้อมูล และเชื่อมต่อระหว่างหน่วยงานซึ่งจะช่วยให้ระบบข้อมูลเป็นประโยชน์ต่อการบริหารแรงงานต่างด้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินการป้องกันการเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย หรือประกอบอาชีพที่ไม่ได้รับอนุญาต รวมทั้งให้การคุ้มครองสิทธิ และจัดสวัสดิการโดยแรงงานต่างด้าวมมีส่วนร่วมรับผิดชอบอย่างเหมาะสม

- ปรับปรุงและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด โดยมีกฎระเบียบให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความต้องการหรือการใช้แรงงานต่างด้าว ลดความซับซ้อนและขัดแย้งในทางปฏิบัติ ตลอดจนปรับระบบการบริหารจัดการให้มีความเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ใช้เวลาไม่นาน และค่าใช้จ่ายไม่สูง เพื่อลดการพึ่งพิงกลุ่มนายหน้าและช่วยให้แรงงานต่างด้าวขึ้นทะเบียนเป็นแรงงานให้ถูกต้องสามารถติดตามและกำกับดูแลได้อย่างทั่วถึง ขณะเดียวกันกำหนดบทลงโทษที่รุนแรงขึ้นสำหรับนายจ้างและลูกจ้างที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย รวมทั้งมีมาตรการเพื่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด

- ประชาสัมพันธ์และรณรงค์ผ่านสื่อระดับประเทศเพื่อสร้างความเข้าใจเรื่องกฎหมายการทำงานในประเทศไทยให้แรงงานต่างด้าวรับรู้ถึงอาชีพที่สามารถทำได้ก่อนเข้ามาทำงานหรือก่อนถูกส่งเข้าตลาดแรงงานไทย

สรุปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของคนต่างด้าว

การทำงานของคนต่างด้าวจะต้องขออนุญาตทำงานจากสำนักงานแรงงานต่างด้าว ตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2551 โดยประเภทของคนต่างด้าวที่ขออนุญาตทำงาน ประกอบด้วย

มาตรา 9 “คนต่างด้าวซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราวตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองเพื่อทำงาน” ได้แก่ (1) คนต่างชาติที่มีสิทธิอาศัยอยู่ถาวรในประเทศไทย และได้รับอนุญาตให้ทำงานได้ตลอดชีพ (2) คนต่างชาติที่เข้าทำงานโดยได้รับใบอนุญาตชั่วคราว (3) แรงงานระดับล่างที่นำเข้าจากการทำบันทึกข้อตกลง (4) แรงงานเข้าเมืองผิดกฎหมายที่ได้พิสูจน์สัญชาติจากประเทศต้นทาง

มาตรา 12 หมายถึงกลุ่มแรงงานต่างด้าวที่มีฝีมือ เข้ามาทำงานตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการลงทุนหรือกฎหมายอื่น

มาตรา 13 ได้แก่ (1) กลุ่มคนต่างด้าวที่ร่อนเร่และได้รับการผ่อนผันให้ประกอบอาชีพ (2) กลุ่มคนต่างด้าวที่เข้าเมืองผิดกฎหมายแต่ได้รับอนุญาตให้อยู่เพื่อรอการส่งกลับ (3) บุคคลที่ถูกถอนสัญชาติ (4) บุคคลที่เกิดในประเทศไทยแต่ไม่ได้รับสัญชาติไทย

กฎประกาศกระทรวงของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2521 กำหนดงาน 27 อาชีพ ให้คนต่างด้าวตามมาตรา 13 (คนที่มิบัตรประจำตัวคนไม่มีสัญชาติไทย เช่น ชนกลุ่มน้อย ฯลฯ) ทำได้ ได้แก่ (1) งานช่างซ่อมจักรยาน (2) งานช่างประกอบและซ่อมเบาะรถ (3) งานช่างประกอบและซ่อมตัวถัง (4) งานช่างประกอบและซ่อมท่อไอเสียรถ (5) งานช่างบัดกรีโลหะด้วยแผ่นมือ (6) งานช่างไม้เครื่องเรือน (7) งานช่างไม้ก่อสร้างอาคาร (8) งานเลี้ยงไม้ในโรงงานแปรรูปไม้ (9) งานช่างปูน (10) งานช่างทาสี (11) งานช่างประกอบและซ่อมประตูหน้าต่าง (12) งานช่างติดตั้งมุ้งลวด (13) งานช่างย้อมผ้า (14) งานช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ยกเว้นการตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี (15) งานซักรีดเสื้อผ้า (16) งานทำสวนผักและผลไม้ (17) งานเลี้ยงสัตว์ ยกเว้นงานเลี้ยงไหม (18) งานขายปลีกสินค้าที่มีใช้เวชภัณฑ์ เคมีภัณฑ์ เครื่องรับวิทยุ เครื่องรับโทรทัศน์ กล้องถ่ายภาพนิ่ง กล้องถ่ายภาพยนตร์ อาวุธปืนหรือวัตถุระเบิด และอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเครื่องอะไหล่ (19) งานขายอาหารและเครื่องดื่ม (20) งานผลิตอาหารและเครื่องดื่ม (21) งานช่างประกอบและซ่อมรองเท้า (22) งานช่างซ่อมนาฬิกา ปากกา และแว่นตา (23) งานช่างลับมีด และของมีคมอื่น (24) งานช่างทำกรอบรูป (25) งานช่างเครื่องทอง เครื่องเงิน หรือเครื่องโลหะมีค่าอื่น (26) งานช่างทอผ้าไหมพรมและทอผ้าด้วยมือ ยกเว้นทอผ้าไหม และงานทำผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับเส้นไหม (27) งานกรรมกร

ทั้งนี้ การทำงานของคนต่างด้าวจะห้ามประกอบอาชีพสงวน 39 อาชีพ ตามบัญชีท้ายพระราชกฤษฎีกากำหนดงานในอาชีพและวิชาชีพที่ห้ามคนต่างด้าวทำ พ.ศ. 2522 ได้แก่

(1) งานกรรมกร (2) งานกลีกรม งานเลี้ยงสัตว์ งานป่าไม้ หรืองานประมง ยกเว้นงานที่ใช้ความชำนาญงานเฉพาะสาขาหรืองานควบคุมดูแลฟาร์ม (3) งานก่ออิฐ งานช่างไม้ หรืองานก่อสร้างอื่น (4) งานแกะสลักไม้ (5) งานขับขี่ยานยนต์ หรืองานขับขี่ยานพาหนะที่ไม่ใช่เครื่องจักร หรือเครื่องกล ยกเว้นงานขับขี่ยานพาหนะระหว่างประเทศ (6) **งานขายของหน้าร้าน** (7) งานขายทอดตลาด (8) งานควบคุม ตรวจสอบ หรือให้บริการทางบัญชี ยกเว้นงานตรวจสอบภายในเป็นครั้งคราว (9) งานเจียรไน หรือขัดเพชรหรือพลอย (10) งานตัดผม งานตัดผม หรืองานเสริมสวย (11) งานทอผ้าด้วยมือ (12) งานทอเสื่อ หรืองานทำเครื่องใช้ด้วยกก หวาย ปอ ฟาง หรือเยื่อไม้ไผ่ (13) งานทำกระดาษสาด้วยมือ (14) งานทำเครื่องเงิน (15) งานทำเครื่องดนตรีไทย (16) งานทำเครื่องถม (17) งานทำเครื่องทอง เครื่องเงิน หรือเครื่องนาก (18) งานทำเครื่องลงหิน (19) งานทำตุ๊กตาไทย (20) งานทำที่นอนหรือผ้าห่มนวม (21) งานทำบาตร (22) งานทำผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมด้วยมือ (23) งานทำพระพุทธรูป (24) งานทำมีด (25) งานทำร่ม กระดาษหรือผ้า (26) งานทำรองเท้า (27) งานทำหมวก (28) งานนายหน้า หรืองานตัวแทน ยกเว้นงานนายหน้าหรืองานตัวแทนในธุรกิจการค้าระหว่างประเทศ (29) งานในวิชาชีพวิศวกรรม สาขาวิศวกรรมโยธา ที่เกี่ยวกับงานออกแบบและคำนวณ จัดระบบ วิจัย วางโครงการ ทดสอบ ควบคุม การก่อสร้าง หรือให้คำแนะนำ ทั้งนี้ ไม่รวมงานที่ต้องใช้ความชำนาญพิเศษ (30) งานในวิชาชีพสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับงานออกแบบ เขียนแบบ ประมาณราคา อำนวยการก่อสร้างหรือให้คำแนะนำ (31) งานประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย (32) งานปั้นหรือทำเครื่องปั้นดินเผา (33) งานสวนบุหรืด้วยมือ (34) งานมัคคุเทศก์ หรืองานจัดนำเที่ยว (35) **งานเร่ขายสินค้า** (36) งานเรียงตัวพิมพ์อักษรไทยด้วยมือ (37) งานสาวหรือบิดเกลียวไหมด้วยมือ (38) งานเสมียนพนักงานหรืองานเลขานุการ (39) งานให้บริการทางกฎหมายหรืออรรถคดี

โดยได้มีเพิ่มเติมอีก 3 ฉบับ คือ พ.ศ. 2536 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2543 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 (ฉบับที่ 4) โดยยกเว้นงานกรรมกรในเรือประมงในคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตภายใต้ข้อตกลงการจ้างงานระหว่างรัฐ และคนต่างด้าวที่ได้รับการกำหนดให้เป็นคนเข้าเมืองโดยชอบและมีใบสำคัญถิ่นที่อยู่ และงานกลีกรมที่ใช้ความชำนาญเฉพาะสาขา งานควบคุมดูแลฟาร์ม งานกรรมกรในเรือประมงเฉพาะประมงทะเล งานให้บริการทางกฎหมายหรืออรรถคดีที่ปฏิบัติหน้าที่ในอนุญาตไต่สวนการและงานแก้ต่างในอนุญาตไต่สวนการ

นอกจากนี้ กรณีที่คนต่างด้าวต้องการประกอบธุรกิจจะต้องขออนุญาตจากกระทรวงพาณิชย์ ตามพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจของคนต่างด้าว พ.ศ. 2542 ซึ่งได้มีการกำหนดธุรกิจที่ไม่อนุญาตให้คนต่างด้าวประกอบกิจการด้วยเหตุผลพิเศษ ธุรกิจเกี่ยวกับความมั่นคง และธุรกิจที่คนไทยยังไม่มีความพร้อมที่จะแข่งขัน